

форм, часто мають кумулятивний характер, причому кожна додає якийсь новий елемент невинуватості – за допомогою ЗМІ викликає таку потужну хвилю солідарності.

Література

1. Акімов М.О. Кримінально-правова характеристика захоплення заручників за законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2009. 209 с.

2. Біленчук П.Д., Кобилянський О.Л., Малій М.І. та ін. Правова соціалізація особистості в сучасному світі: людина, суспільство, цивілізація: монографія / за заг. ред. П.Д. Біленчука. Київ:УкрДГРІ, 2020. 204 с.

3. Громівчук І.М. Міжнародно-правове визначення тероризму як основа ефективної боротьби з ним. *Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ*. Серія: економіка, право, політологія, туризм. Т. 2. 2011. № 4. С. 108-112.

4. Андрушко А.В. Окремі аспекти кримінальної відповідальності за захоплення заручників. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 162-163.

5. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників, прийнята резолюцією 34/146 від 17 грудня 1979 р // Організація Об'єднаних Націй: веб-сайт. URL: <http://www.un.org/ru/documents/declconv/conventions/hostages.shtml>.

УДК 343.01 (043.2)

Бабенко В.В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національна академія внутрішніх справ, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Шармар О.М., к.ю.н., доцент

ПИТАННЯ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Довічне позбавлення волі є найсуворішим видом покарання в системі кримінальних покарань України. Станом на тепер існує потреба в удосконаленні механізму звільнення від цього виду покарання з метою унеможливити порушення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

22 лютого 2000 р. Верховна Рада України прийняла Закон, яким до КК УРСР 1960 р. було введено покарання у виді довічного позбавлення волі. Такою новелою кримінального законодавства було замінено смертну кару в усіх санкціях, які її раніше передбачали.

Відтак постають проблеми щодо відсутності чіткої регламентації щодо звільнення засудженого від довічного позбавлення волі, що порушує права засудженого. Особливістю вітчизняного довічного позбавлення

волі, як виду покарання, є практична примарність умовно-дострокового звільнення та реальна можливість довічно провести решту життя за ґратами. Внаслідок таких реалій вітчизняного кримінального законодавства, до ЄСПЛ час від часу надсилаються скарги ув'язнених, як наприклад справа «Петухов проти України (№ 2)», в якій однією з причин скарги, вказується неможливість скорочення чи визначення строків довічного ув'язнення. «Він (ред. - заявник) також скаржився, що його покарання у виді довічного позбавлення волі було *de jure* і *de facto* таким, яке неможливо скоротити» [2]. Рішенням ЄСПЛ щодо цієї справи було встановлено, що порушено ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у зв'язку з тим, що покарання заявника у виді довічного позбавлення волі є таким, яке неможливо зменшити у строках.

У кримінальному законодавстві України існують підстави для умовно-дострокового звільнення від довічного позбавлення волі.

Перша підстава передбачена ст. 84 КК України, яка полягає в можливості бути звільненим у разі настання у засудженого тяжкого захворювання. Проте, як зазначає Ю.А. Пономаренко: «самого лише діагностування у засудженого психічного захворювання ще недостатньо для звільнення його від відбування покарання. Необхідно, щоб таке захворювання досягло у своєму розвитку того рівня, за якого особа внаслідок нього втратила здатність усвідомлювати свої діяння або керувати ними» [3, с. 510].

Другою підставою є можливість помилування засудженої особи Президентом України. Проте і в цьому випадку існують колізії в законодавстві, адже згідно п. 5 Положення про порядок здійснення помилування, згідно з якими «особи, які засуджені за... особливо тяжкі злочини... можуть бути помилувані у виняткових випадках за наявності надзвичайних обставин», а згідно положень ст. 64 КК України «довічне позбавлення волі призначається за вчинення особливо тяжких злочинів» [1, с. 27], що ускладнює застосування президентського помилування. Положенням передбачено перелік осіб, які мають право клопотати про помилування: особи які засуджені судом України та відбувають покарання в Україні, особи, що засуджені судом іноземної держави і передані для відбування покарання в Україну, особи, що засуджені в Україні і передані для відбування покарання іноземній державі, захисники засудженого, законні представники та близькі родичі. На жаль, станом на тепер жоден правовий акт в Україні не встановлює чіткого й вичерпного переліку вимог до поведінки засудженого, від виконання яких залежало б його помилування.

Третьою підставою є можливість умовно-дострокового звільнення, яке не пов'язане з поведінкою засудженої особи, чи її фізичним станом. Ідеться про звільнення від покарання у випадках, коли до закону

вносяться зміни, спрямовані на пом'якшення караності певних діянь, зокрема такі, що унеможливають застосування довічного позбавлення волі за певні злочини.

На розгляді Верховної Ради України з вересня 2020 р. зареєстровано законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини», який передбачає більш чітку процедуру звільнення від відбування довічного покарання [5].

Отже, у законодавстві заплановано якісні зміни, які відповідатимуть вимогам ЄСПЛ, що зумовлено неодноразовими зверненнями громадян України щодо вирішення питань запровадження чіткої процедури звільнення від довічного покарання чи заміни на більш м'який вид покарання по закінченню певного часу та існування чітко визначених вимог.

Вважаємо, що для того, щоб вирішити проблему щодо можливості звільнення від довічного позбавлення волі з урахуванням європейського досвіду, необхідно регламентувати в кримінальному законодавстві процедуру подання клопотання про помилування; обчислення строків нового покарання, яким замінюється довічне позбавлення волі; перелік обставин, які враховуються при оцінці обґрунтованості клопотання про помилування (наприклад, ступінь тяжкості вчиненого злочину, строк відбутого особою покарання, ставлення особи до вчиненого злочину і стан здійснення нею відшкодування заподіяної шкоди злочинцем, ризик вчинення особою нового злочину, обставини, що доводять доцільність помилування особи, думка адміністрації установи виконання покарань, спостережної комісії, потерпілої особи про доцільність помилування особи тощо); порядок участі особи, яка подала клопотання, у його розгляді.

Література

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Справа «Петухов проти України (№ 2)» (Заява № 41216/13). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d98#Text
3. Пономаренко Ю.А. Загальна теорія визначення караності кримінальних правопорушень: монографія. Харків: Право, 2020. 720 с.
4. Про Положення про порядок здійснення помилування: Указ Президента України від 21.04.2015 № 223/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223/2015#Text>
5. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини: Проект Закону України від 03.09.2020 № 4940. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=69827